

nämigen till Byrskogs antikhistoriska grundpelare (Byrskog, s. 19). Beträffande det övernaturliga som ju knappast går att tänka bort för en troende kristen säger Strasburger bl.a.: «Das Ausserordentliche oder vielleicht Einmalige entzieht sich grundsätzlich den historischen Wahrscheinlichkeitskriterien» (s. 334).

När det gäller undren i NT är det också intressant att fundera över en uppgift i Suetonius Augustus-biografi (100,4). År 14 e.Kr. avlade en före detta praetor under ed vittnesmål om att han sett kejsar Augustus, som bisatts i sitt mausoleum i en askurna, i någon sorts kroppslig gestalt, hans *effigies*, stiga upp till himlen. Suetonius uppgifter är intressanta också för nytestamentlig forskning eftersom de inte kommer från någon mytisk protohistoria utan är vittnesbörd om vad människor i 1 årh e.Kr. var beredda att sätta sin tilltro till. Faktiskt är det så att de hedniska grekerna och romarna själva hela antiken igenom ansåg sina guda- och hjältesagor som historiska. Herodotos låter t.ex. spartanen leonidas stamträd börja med Herakles. I kapitel 3 av *Germania* antyder Tacitus möjligheten att samme Herakles besökt också Germanien.

Berättarna i GT och NT ville naturligtvis inte på sin tid berätta myter, sagor, legender eller noveller utan de ville åstadkomma berättelser som de själva och deras åhörare resp läsare ansåg för «historia som verkligen hänt». De anade inte vilka metoder som i vår tid skulle användas för att pröva tillförlitlighetsgraden i äldre berättelser. Av sådan historisk kritik och reflexion — som hos oss i dag — finns inga spår i Bibeln. Ansatser finns emellertid hos de gammalgrekiska historikerna Herodotos och Thukydidés och senare i hellenistisk tid hos Polybios, och betraktade ur deras synvinkel — och här följer jag Strasburger, s. 337 — «sind die erzählenden Teile der Bibel — auch noch im NT überwiegend — von einem vorwissenschaftlichen Geschichtsdenken irrational-orientalischen Charakters geprägt.»

Det är svårt att göra en så rik bok som Byrskogs rättvisa i en recension av begränsat omfång. Eftersom han så ofta går in i detalj på äldre grekisk historiografi, t.ex. Ktesias *Indika* och *Persika*, hade det varit intressant om han tagit ställning till det äldsta grekiska exemplet på memoarer som vi känner till, nämligen Ions från Chios redogörelse för sitt möte någon gång på 430-talet f.Kr. med tragedidiktaren Sofokles som börjar så här: «Diktaren Sofokles träffade jag (sic!) på Chios ...». Även rent berättartekniskt erinrar denna Ions minnesbild om flera av de «anekdoter» som berättas om Jesus. Det finns som bekant fyrtiofyra stycken sådana i de synoptiska evangelierna, varianterna inräknade. En del — t.ex. Bultmann — föredrar att kalla anekdoterna «biografiska apophthegmata» eller «ideala scener».

Byrskogs bok är skriven på en lättflytande engelska. Man är aldrig osäker på vad han menar. Notapparater, bibliografi, Index of Sources, Index of Modern Authors, Index of Important Names, Subjects and Terms: allt är utarbetat med sällsynt akribi. En sak återstår att nämna, författarens sätt att återge alla citat från grekiska och latinska författare i original i noterna och i egen eller kontrollerad Loeb-översättning i brödtextern. Detta gäller också citaten ur NT som också står på grekiska i noterna. Genom att man ständigt ges en chans att läsa allt i den grekiska eller latinska originalfattningen blir ens möjlighet att förstå resonemangen så helt annorlunda än när man ser de gamles ord filtrerade genom en engelsk eller tysk eller fransk översättning. Byrskog etablerar även i detta avseende en ny standard. *Macte virtute!*

Lars Rydbeck

Lars Thunberg: *Människan och kosmos: Maximos bekännarens teologiska vision. 200 sid. Artos, Skellefteå 1999.*

«Hans teologiska system var i själva verket en andlig vision av Kosmos, av mänskligt liv inom detta Kosmos, och därför av den gudomliga frälsningsekonomi, det frälsande samspelet mellan mänskligt och gudomligt» (s. 31).

Varur detta system livnär sig, vari det består och hur det inbäddat i sin kontext är gestaltat får vi veta i Lars Thunbergs mästertolking av teologihistoriens store klassiker: Maximos bekännaren (ca. 580-662).

Utförligt möter vi först den historiska situationen och därpå den personliga biografien inom vilken Maximos teologi växer fram som en helhet, djupt samhörig med både imperiets och kyrkans teologisk-politiska konflikt samt den monastiska tros- och livsformen i den origenistiska och asketiska traditionen. Särskilt ekumeniskt utmärkande för Maximos är hans trogna och självständiga umgänge med såväl den öst- som den västkyrkliga traditionens tänkare.

Teologens skarpa kritik av monotelismens hävdande av Guds enda vilja och den därav följande inskränkningen av inkarnationsmysteriet, och hans konsekventa argumentering för den duothetiska läran om föreningen av Kristi mänskliga och gudomliga vilja kostade honom visserligen först tungan och sedan livet, men den antogs redan 18 år senare som bindande konsensus av konciliet. Vad kampen för Bekännaren då gällde var att fullt ut erkänna Kristi mänsklighet som förutsättning för Guds frälsningsverk.

Med den mogna och lärde systematikerns skicklighet visar förf. hur Maximos ständigt tänker dubbel-

sidigt kommunikativt och högst dynamiskt när han relaterar sina tolkningar av människan och Kristus, av världen och Gud till varandra. Grundprincipen för människans natur t. ex. uttolkar Maximos i en relation uttryckt i det dubbla kärleksbudet, så att rörelseriktningen i Kristus blir dubbel, dels mot Gud och dels mot människan. Målet för människans natur blir på så sätt viljegemenskapen, och Kristi mänsklig- och gudomlighet blir därmed i likhet med människans självständiga viljeförmåga en oppgivelig förutsättning för att bevara insikten om inkarnationsmysteriet såsom ett möte mellan Gud och världen, mellan mänskligt och gudomligt, mellan föränderligt och evigt.

Ett kristet liv blir enligt Maximos varken ett uppgivande av det mänskliga under Gud eller ett trosvisst självförhärligande, utan den kristne, kyrkan och hela skapelsen blir till i ett frälsande samspel med Skaparen, uppenbart i Guds eget människoblivande, i Maximos egna ord: «Människan görs till Gud, och Gud tar människans gestalt och framträdande» (s. 105). «Och med oss och för oss omfamnade Han [Kristus] hela skapelsen genom vad som befinner sig i centrum ...» (s. 86). Kristi väsen utgör på så sätt för Maximos en förening av gudomligt och mänskligt, vilket han ofta sammanfattar i uttrycket «theandrisk» för att beteckna den «gudomligt-mänskliga ömsesidigheten i handling».

Thunbergs koncist sammanhållna och differentierade framställning speglar skickligt helheten i Maximos teologi genom att tydligt disponera sitt språkligt och tankemässigt mycket svårtolkade material. Direkt efter inledningen om Maximos i hans egen tidsram följer kapitlet om teologins trinitariska dimension, vilket visar att treenighetstanken i den kappadociska traditionen är bärande särskilt för Maximos och hans soteriologi, kosmologi och antropologi. Min fråga här i marginalen är om ändå inte även Maximos koncentration på den trinitariskt utförda kristologin ger uttryck för den ödesdigra pneumatologiska reduktionen efter Gregorios av Nazianz vilken inskränker Anden till palamitisk energi och augustinsk kärleksfull samverkan.

Ett kapitel om soteriologin följer där den för Maximos så viktiga dynamiken i Guds handlande belyses med hjälp av det av förf. tidigare («Det saliga bytet», Uppsala 1977) utarbetade värdefulla frälsningsschemat. Ett utförligt kapitel om den theandrisk dimensionen sammanfattar de viktigaste insiktarna från förf.s stora Maximos-studie med titeln «Microcosm and Mediator» (Uppsala 1965, nyuppl. Chicago 1995, jfr min recension i STK 2/1998), och följs av belysningar av den dygdorienterade socialietiken och den liturgiskt utformade synen på kyrkan som bild av Gud och bild av världen. Tre särskilda teman

behandlas avslutningsvis: skapelsesynen, skrifttolkningen och eukaristins kommunion.

Den föreliggande utgåvan utgör förf.s översättning av den 1985 på det ansedda ortodoxa St. Vladimirs förlag i USA utgivna boken («Man and the Cosmos»). Ursprungligen utarbetades dess texter på franska för en studievecka kring Maximos med ordensfolk från Centraleuropa. Efter Thunbergs för den internationella Maximos-receptionen helt banbrytande och fortfarande oomtvistat mest betydelsefulla verk från 1965 framstår den mindre monografin ingalunda som en enkel popularisering utan som en högst intressant utvidgning av teman och som ett prövande av Bekännarens systematiska bärkraft. Hans «teologiska vision» bär med hjälp av förf.s ömsinta tolkning ända fram till idag, och det är därför följdriktigt att förf. i den svenska utgåvan utförligt diskuterar nyare forskningsperspektiv (Larchet, Tollefsen och under-tecknad), och att boken avslutas med en inbjudan att inte avsluta tolkningen av Maximos utan att ännu mer fördjupa och utveckla den. Så borde fruktbart kunna ske t.ex. med hänsyn till den ekumeniska ekologins och religionsteologins utmaningar.

Thunbergs monografi utgör ett mycket framstående, och dessvärre alltför sällsynt, exempel på hur historisk-systematisk teologi, när den är som bäst, förmår att skapa både kontinuitet och förnyelse i en reflekterad tolkningsdialog med våra föregångare. Medan Uppsala-teologin mestadels har avstått från historisk-systematisk forskning och Lundateologin projicerat sig själv in i den, framstår den «historiskt Andre» i ekumenen Thunbergs tolkning med integritet och egen röst så att tolkningen kan växa fram i jämvikt. Genom sina språkliga, estetiska (i underbart djup-enkla översättningar av bekännarens snåriga grekiska), historiska, systematiska, kunskapsfilosofiska och hermeneutiska kvaliteter erbjuder boken prov på ett nu ingalunda längre skymt mästarskap bland de främsta i Nordens teologiska 20. århundrade. Må Maximos teologiska vision i Thunbergs tolkningar under lång tid framöver berika teologernas, historikernas och filosofernas litterära minne!

Sigurd Bergmann

Carol Harrison: *Augustine: Christian truth and fractured humanity (Christian theology in context)*. 242 sid. Oxford University Press, New York 2000.

De böcker som publiceras i serien *Christian theology in context* belyser på olika sätt, vilket framgår av namnet, olika forskningsområden med särskild hänsyn tagen till kulturella och sociologiska faktorer. Teologi kan inte avskämmas från ekonomisk, politisk och social forskning, om man har en ambition att granska